

státního charakteru. Tato kapitola obsahuje také obsáhlé pasáže o myšlenkovém a ideovém životě neolitu — jak jej možno vysledovat z uměleckých výtvorů a symbolických znků, z předmětů (zvl. keramiky) zvláštního poslání, plastik aj. Zvláštní pozornost věnuje autor rozboru pohřebního ritu a z něho vyplývajícím religiózním jevům. Zamyšlení nad otázkami kontinuity vývoje (rolišuje se kontinuita sídlištní, kulturní a biologická) ústí v závěr o existenci historické kontinuity uvnitř středoněmeckého neolitu v obecném slova smyslu, tj. o existenci globální kontinuity, pro niž jsou akceptovatelné i přisuny nového lidu a kvalitativní přesuny autochtonních struktur.

Dílo H. Behrense je završením celé dlouhé etapy německého „Neolithforschung“ v neovlastnějším smyslu slova. Metody, snahy a cíle tohoto bádání, formulované autorem v četných časopiseckých příspěvcích a ve stručnosti i v metodologických úvahách v recenzované monografii, tvoří svého druhu „kánon“ výzkumu neolitu nejméně v jeho středoněmeckém středisku; projevují se ostaně i v řadě prací, studií i monografií dalších badatelů z okruhu Behrensova vlivu. Dokumentační pečlivost, interpretační věcnost, formulační jednoznačnost (někdy až na hranici zjednodušení) a snaha po historickém uchopení látky jsou pro tuto „školu“ charakteristické. Recenzované dílo se již stalo jedním ze základních stavebních kamenů budovy pravdivého poznání německého pravěku. Dosáhnout tohoto výsledku na poli historie vlastní země není dáno každému. A je možno dosáhnout tohoto výsledku a žádat si ještě více?

Vladimír Podborský

Jaroslav Vizdal: Zemplín v mladšej dobe kamenej. Vydalo Východoslovenské vydavateľstvo, n. p., Košice pro Zemplínské muzeum v Michalovciach r. 1973. 117 stran (včetně německého resumé), 25 obr. v textu, 83 tabulek.

Bohatou a plodnou archeologickou žeň Zemplínského muzea v Michalovciach, vrcholící v první půli sedmdesátých let, dokumentuje kniha ředitele muzea Jaroslava Vizdala, která zahajuje proponovanou řadu archeologických studií o východoslovenském pravěku. Úspěšná činnost Zemplínského muzea v této oblasti souvisí se záchranou archeologických památek ohrožených při stavbě tranzitního plynovodu a ropovodu ze SSSR a má vedle vlastního vědeckého významu také akcent etický, kulturně společenský a muzeografický.

Nadepsaná monografie zveřejňuje výsledky terénního výzkumu ve Velkých Raškovcích v letech 1971—1972 (3 objekty včetně jednoho hrobu s malovanou keramikou typu Raškovce, 4 objekty včetně jednoho hrobu s potiskou a vypíchanou keramikou, 2 hroby kultury Csöszhalom—Oborín) a na základě rozboru materiálu, především keramiky z těchto objektů přispívá k vytvoření reálného systému východoslovenského neolitu. Autor podává nejprve nálezovou zprávu o jednotlivých zkoumaných objektech včetně podrobných popisů jejich nálezového inventáře; písemná i kresebná dokumentace nálezové situace jsou provedeny s veškerými náležitostmi, vyhovující jsou vesměs i fotografické přílohy a většina kreseb (v případě vypíchané keramiky snad mohlo být pořízeno více kresebných rekonstrukcí, neboť jde o zcela novou skupinu této kultury).

Popisy keramiky jsou podány s ohledem na roztrřídění materiálu na jednotlivé výzdobné a tvarové skupiny. Toto roztrřídění je v případě malované keramiky typu Raškovce vhodně ilustrováno také tabelárními přehledy (str. 13, 29, 79). Primárním trřídícím kritériem keramiky je J. Vizdalovi přítomnost a druh výzdoby (A — keramika malovaná, B — keramika nemalovaná, C — keramika rytá, D — skupina zvláštních keramických tvarů a výrobků) a teprve sekundárně používá typologie keramiky. Tento způsob trřídění, jemuž je posléze podřízena též analýza materiálu, je poplatný tradicím, udržujícím se v Karpatské kotlině, i v některých balkánských zemích. O jeho vhodnosti by bylo možno diskutovat, neboť vede vesměs k oddělení hodnocení zejména malované a nemalované keramiky, tedy k rozdělení organického kulturního celku na umělé dílečské skupiny, jimž pak bývá nezřídka (nikoli v případě recenzované knihy) připisován i odlišný chronologický význam. J. Vizdal v závěrečném hodnocení bere v úvahu všechny složky keramické produkce a podle zásad příslušnosti k uzavřenému nálezovému celku dochází ke klasifikaci jednotné skupiny lineární keramiky typu Raškovce (dříve Sátoraljaújhely), pro niž je příznačná černá geometrická malba.

Objev, vymezení a pokus o systemizaci této staroneolitické malované keramiky je současně základním a trvalým přínosem J. Vizdala archeologické vědě. Jeho návrh na pojmenování této skupiny (Velké Raškovce, nebo prostě Raškovce) je plně oprávněný a v odborné literatuře se již vžil.

Obdobný přístup k třídění keramiky používá autor i v případě popisů a hodnocení materiálu z objektů střední fáze osídlení lokality. Zde však je výzdobně třídící kritérium plně opodstatněno, neboť keramika s absencí výzdoby se váže na potiskou kulturu, zatímco vypíchaná keramika je kulturně odlišným, i když soudobým a symbiotickým celkem.

Ve IV. kapitole knihy podává autor analyticko-syntetické vyhodnocení keramiky typu Raškovce. Všímá si početního zastoupení malované a nemalované keramiky (3 : 1), analyzuje techniku a výzdobné motivy malby a srovnává typologickou náplň skupin malované a nemalované keramiky. Všechny tři objekty s malovanou keramikou považuje autor za časově homogenní a etnický uzavřenou skupinu (str. 84). Zůstává však otázka, do jaké míry k této kulturní jednotce (skupina Raškovce východoslovenské lineární keramiky) přísluší hrob, zahloubený od objektu 2/1972 (srov. str. 37 až 38, tab. LXXXIII); morfologické odlišnosti keramiky z tohoto hrobu od standardu skupiny Raškovce zůstávají v práci nevysvětleny. Pokud jde o původ a vznik malované keramiky typu Raškovce jsme s J. Vizdalem zajedno v tom, že vyrůstá z tradice domácí starolineární základny za přispění jižních vlivů (skupina Szatmár); je však otázkou diskuse, která ze skupin starší lineární keramiky skupinu Raškovce předchází: je to horizont Michalovce—Hrádok, Lúčky, Oreské (jak se traduje v literatuře před rokem 1973 a jak zřejmě soudí i J. Vizdal), či je to keramika typu Barca III, jak nově uvádí S. Šiška (AR 26, 1974, 3 ad.) a jak se také domnívají maďarští badatelé N. Kalicz a J. Makkay? K definitivnímu vyřešení této otázky není dosud v Potisí odpovídajících pramenů.

Neméně významným objevem jako tomu bylo v případě malované keramiky typu Raškovce je i odкрытие objektů s vypíchanou a potiskou keramikou. J. Vizdal podává o těchto svých překvapivých objevech primární informaci ve II. kapitole knihy a hodnocení se k nim vrací v kapitole V. Podle nejbohatšího objektu D/1972 klasifikuje 10 základních typů keramiky. Jde vesměs o tvary potiské kultury, přičemž vypíchaný dekor je aplikován pouze na putnách, kónických miskách a zvoncovitých pohárcích. Také v hrobě, zapuštěném do objektu D/1972, vystupuje vedle typické vypíchané keramiky hrncovitá nádoba lengyelsko-potiského charakteru (tab. LXVI). Je zřejmé, že autorovi se tu podařilo objevit unikátní doklad symbiózy lidu s vypíchanou a potiskou keramikou, obdobný situaci ve středním Podunají. Zjištění této situace bude mít pro budoucnost korigující význam pro obecné pojetí vztahů kultury s vypíchanou keramikou k jiným soudobým kulturám i pro relativní chronologii. J. Vizdal správně upozorňuje na poměrně mladé postavení východoslovenské vypíchané keramiky (3.—4. fáze podle schématu M. Steklé). V úvahách o možnostech výchozích oblastí pak autor oprávněně obrací pozornost k jihovýchodopolským terénům.

Výzkum objektů A—D/1971/72 ve Velkých Raškovcích ukázal na složitost etnicko-kulturních poměrů v neolitu střední Evropy a otevřel nové pohledy na vztahy jednotlivých neolitických kulturních skupin. Pro dějiny neolitu Potisí pak nově doplnil tvořící se moderní systém této významné epochy prvobytné společnosti. Bez významu nejsou v této souvislosti ani oba kostrové hroby oborňského typu z Velkých Raškovců; ty však zatím jen potvrzují starší poznatky J. Vizdala, učiněné na eponymní lokalitě.

Kniha je doplněna také kapitolou o kamenné štipané a broušené industrii z výzkumu z Velkých Raškovců, koncipovanou na základě expertizy J. Štelcla a J. Maliny. Za zmínku stojí alespoň podstatný rozdíl v surovinové skladbě štipaného materiálu v jámách s malovanou keramikou (91,7 % obsidiánu) a vypíchanou keramikou (44 % obsidiánu, 56 % rohovců).

Je třeba plně docenit, že autor knihy vyvinul velkou organizační činnost k záchraně, rychlému laboratornímu a evidenčnímu zpracování a muzeologickému využití unikátních pramenů a že se mu podařilo v krátké době také tyto památky publikovat. Jeho monografie představuje trvalý vklad do středoevropské archeologie.

Vladimír Podborský